

STRUKTURA IZVLEČKOV S PODROČJA SOCIOLOGIJE

Janko Klasinc
Alenka Šauperl

Oddano: 7. 6. 2006 – Sprejeto: 17. 1. 2007

Izvirni znanstveni članek
UDK 001.814:316

Izvleček

Namen raziskave je bil oceniti uporabnost navodil standarda SIST ISO 214 za pisanje izvlečkov s področja sociologije. Z analizo vzorca (N=200) izvlečkov revij *Družboslovne razprave* in *International Sociology* je bilo možno preveriti predpostavko, da navodila, ki naj bi bila primerna za vsa področja znanosti, ne odsevajo dejanske strukture socioloških izvlečkov. Rezultati analize prisotnosti vsebinskih kategorij sheme standarda v vzorcu izvlečkov kažejo zelo dobro zastopanost kategorije R (rezultati) in nizko prisotnost kategorij P (namen) in H (hipoteza). Analiza izvlečkov z alternativno Spanringovo shemo, ki temelji na Ranganathanovih fasetah, kaže visoko prisotnost elementa Hu-bit (energija, dogajanje), ki pa zaradi svoje širine zajame zelo velike dele besedil izvlečkov in zato izgubi pomen. Ostali, ožje opredeljeni elementi (aktivni ter pasivni dejavniki, motivacija, kraj in čas) so se z dobro zastopanostjo izkazali kot bolj uporabni za opredelitev najbolj ključnih vsebinskih dejavnikov v izvlečku kot za opis strukture besedila izvlečka. Obe shemi lahko služita kot pripomoček za pisanje socioloških izvlečkov, vendar shema ISO dejansko strukturo izvlečkov odseva še le z uvedbo nove kategorije T (tema), konsistentnost Spanringovega sistema, ki bi lahko služil tudi kot pripomoček za indeksiranje dokumentov na podlagi izvlečkov, pa bi izboljšala bolj ozka opredelitev ali podrobnejša delitev elementa Hu-bit.

Ključne besede: dokumentalistika, izvlečki, sociologija, SIST ISO 214:1996

Abstract

The purpose of the study was to evaluate the suitability of SIST ISO 214 instructions for writing sociological abstracts. Through analysis of a sample of abstracts (N=200) obtained from the journals *Družboslovne razprave* and *International Sociology* it has been possible to determine whether the instructions are consistent with the actual structure of abstracts. Examination of presence of ISO content categories in the sample showed high presence of category R (results) and low presence of categories P (purpose/scope) and H (hypothesis). Coding with alternative Ranganathan facets based Spanring outline showed high presence of broadly defined Hu-bit element (energy, action) that captures large portions of text and consecutively loses meaning. Other, more specifically defined elements (active and passive elements, motivation, space, time) show good presence, but rather than describing text structure demonstrate better use for capturing key content factors. Both outlines can aid in writing sociological abstracts, but only introduction of a new T (topic) category makes ISO outline reflect the actual abstracts structure. A narrower definition or a division of Hu-bit element would improve the consistency of the Spanring outline, which could serve as means for abstract based indexing of documents.

Keywords: documentation, abstracts, sociology, SIST-ISO 214:1996

1 Uvod

Večina današnje znanstvene komunikacije poteka preko objav v obliki člankov v različnih disciplinarno in tematsko specifičnih znanstvenih revijah. Neprestano naraščanje količine znanstvenih informacij in vedno večja specializacija znanosti narekujejo potrebo po nenehnem izpopolnjevanju orodij za iskanje in ocenjevanje relevantnosti dokumentov. Poleg predmetnih oznak je najpomembnejše tako orodje izvleček, ki spremlja večino prispevkov v znanstvenem tisku. Kot natančna in zgoščena reprezentacija dokumenta omogoča dobro izdelan izvleček uporabniku jasno, hitro in natančno oceno vsebine in relevantnosti dokumenta, včasih pa lahko služi celo kot nadomestilo za branje celotnega besedila, ki ga predstavlja.

Proces izdelave dobrega izvlečka zahteva znanje in veščine, ki presegajo zgolj razumevanje besedila in povzemanje. Obstaja več navodil in smernic za pisanje izvlečkov. Najbolj splošna navodila zajema mednarodni standard SIST ISO 214. Uporablja strukturalističen pristop k pisanju izvlečkov, ki predpostavlja, da vsako znanstveno delo vsebuje določene strukturne elemente, ki naj bi bili zastopani tudi v izvlečku. To so: namen, metodologija, rezultati in zaključki. Na tak način naj bi vsebinsko razčlenili večino dokumentov, ki opisujejo eksperimentalno

delo, vendar se vrstni red v izvlečku lahko razlikuje glede na ciljno skupino uporabnikov. Priporočeni vsebinski elementi naj bi bili optimalni za informativne izvlečke, pisci informativno-indikativnih in indikativnih izvlečkov pa naj bi se sheme držali do tiste mere, ki je še smiselna. Standard predvideva tudi vključevanje spremnih informacij, ki se nanašajo na namen dokumenta, vendar so izven področja njegove osrednje tematike. Navedene naj bi bile tako, da ne odvrtaajo pozornosti od osrednje tematike, avtorji pa naj ne bi pretirano poudarjali njihove pomembnosti za izvorni dokument.

Izvleček naj bi bil berljiv brez uporabe dokumenta, zato naj bi bil samostojen. Avtorjem standard priporoča, da naj ohranijo osnovne informacije in značaj izvornega dokumenta, bodo čim bolj jedrnat in ostanejo zvesti zahtevam vsebine, vendar naj ne bodo skrivnostni in nejasni. Informacije o ozadju naj bi bile prisotne v čim manjši meri ali sploh ne. Izvleček ne sme vsebovati informacij ali trditev, ki jih dokument ne vsebuje. Za večino razprav in delov monografij naj bi zadostoval izvleček z manj kot 250 besedami, pri določanju dolžine pa naj bi bila vsebina dokumenta bolj pomembna kot njegova dolžina. Standard tudi navede, da naj se izvleček začne s tematsko povedjo, ki opredeljuje glavno temo dokumenta, če ta že ni zajeta v naslovu dokumenta. Dolgi izvlečki so lahko razdeljeni na več odstavkov, kratki pa naj bi zajemali samo en odstavek.

Standard ne dela razlik med različnimi znanstvenimi disciplinami. Kljub razlikam med naravoslovjem, družboslovjem in humanistiko naj bi bila navodila enako primerna za vsa področja, vseeno pa se zdi, da nabor vsebinskih kategorij bolj ustreza naravoslovnemu raziskovalnemu procesu. Zato je na mestu vprašanje, ali vsebinska struktura, ki jo predlaga standard, ustreza dejanski strukturi izvlečkov z različnih področij znanosti, še posebej s področij družboslovja in humanistike.

2 Dosedanje raziskave strukture izvlečkov

Kot tema raziskovanja se izvlečki pojavljajo predvsem na področjih informacijske znanosti in jezikoslovja. Michela Montesi in Blanca Gil Urdiciain (2005), ki sta opravili pregled novejših raziskav izvlečkov s strani jezikoslovcev, navajata, da je med obema področjema le redko prišlo do povezovanja, saj se izvlečkov lotevata z različnih vidikov. Informacijsko znanost zanimajo predvsem potrebe uporabnikov in zato večinoma podaja navodila za pripravo izvlečkov, jezikoslovje pa se osredotoča predvsem na jezikovno strukturo in stil izvlečkov. Avtorici sta ugotovili, da izvlečki, ki so bili obravnavani v različnih lingvističnih raziskavah od leta 1990 do danes, kažejo zelo raznoliko strukturo, ki je odvisna od znanstvenega področja (naravoslovje, družboslovje, humanistika), vrste raziskav, ki

jih predstavljajo izvlečki (teoretične ali eksperimentalne) ter od avtorjevega jezika in kulture, iz katere izhaja. Razlike se kažejo pri vsebini posameznih elementov strukture UMRD (uvod, metoda, rezultati in diskusija ali zaključki), njihovem vrstnem redu in pri obsegu besedila, ki ga zavzemajo v izvlečkih. Zaradi tovrstnih razlik opozarjata na spornost uporabe izvlečka kot enotnega akademskega žanra za različna znanstvena področja, strokovnjake s področja informacijske znanosti pa pozivata k upoštevanju epistemoloških posebnosti posameznih disciplin ter družbenih dimenzij raziskovanja in znanja, ki se zrcalijo v izvlečkih. Menita, da je možno preko avtorskih izvlečkov ugotoviti, kaj je različnim skupnostim raziskovalcev pomembno in zanimivo ter na ta način opredeliti vsebino dokumentov (Montesi in Urdiciain, 2005).

Raziskav, ki se s stališča informacijske znanosti sprašujejo o primernosti in uporabnosti priporočil standarda ISO 214 za pisanje izvlečkov z različnih področij znanosti, je malo, še redkejše pa so tiste, ki se osredotočajo na področja družbenih ved in humanistike. Rezultate pomembne raziskave je leta 1993 objavila Helen Tibbo. Niz navodil, ki jih vsebujeta standarda za pisanje izvlečkov ANSI in ISO obravnava precej kritično. Navaja, da »sedanji ANSI standard, čeprav osnovan na strukturalistični ideji, da znanstvena besedila večinoma prikazujejo določeno strukturo in vsebino, ki bi jih moral vsebovati tudi izvleček, ne uspe prepoznati, da obstaja več vrst znanstvenih besedil« (Tibbo, 1993, str. 30). Avtorica opazuje, da ANSI in ISO nudita smernice glede tega, kaj naj vsebuje izvleček, z očitno nagnjenostjo k služenju skupnosti raziskovalcev s področja naravoslovja. Kljub temu, da dopuščata možnost, da tak model ni primeren za vsa področja, standarda ne ponujata nobenih alternativ. Zato Tibbo opozarja na dvoje problemov: na nekritično uporabo takih standardov pri literaturi, ki nima lastnosti naravoslovnega načina pisanja, in lahko pripelje do neinformativnih izvlečkov. Po drugi strani taka nekritična uporaba standardov ne omogoča reševanja informacijske potrebe bralcev, ki svoje iskalne strategije ne zastavljajo v obliki metodologij, opreme in kvantitativnih rezultatov.

Rezultati analize, v kateri je primerjala strukturo izvlečkov s področij kemije (N=30), psihologije (N=30) in zgodovine (izvlečki člankov N=30, izvlečki disertacij N=30), so potrdili njene kritične trditve. Na podlagi standarda zasnovana kodirna shema šestih vsebinskih kategorij (ozadje, namen, hipoteza, metoda, rezultati, zaključki) se je pri kemijskih in psiholoških izvlečkih obnesla precej bolje kot pri zgodovinskih. Na to kaže predvsem zastopanost kategorij metoda in rezultati v vzorcu. Medtem ko so opisi metode pri kemiji in psihologiji prisotni v več kot 90 % izvlečkov, se pri zgodovini pojavljajo le v 28,5 %. Rezultati se pojavljajo v 77 % kemijskih in 100 % psiholoških izvlečkov, pri zgodovini pa je delež le 10 %. Na pomanjkljivost sheme pa še najbolj kaže delež izvlečkov, ki so vsebovali vsaj eno poved, ki je ni bilo možno uvrstiti v nobeno kategorijo. Pri zgodovinskih izvlečkih je bilo takih kar 93,5 %, pri psiholoških 23 %, pri kemijskih pa ni bilo nobenega.

Veliko neuvrščenih povedi po vsebini sicer spominja na obstoječe kategorije, vendar zaradi značilnosti zgodovinskega raziskovanja preveč odstopajo od definicij kategorij in bi jih bilo po mnenju avtorice nesmiselno tlačiti v obstoječo shemo. Da bi shema odražala dejansko strukturo izvlečkov so ji bile dodane nove kategorije. Metodologiji je bila dodana kategorija viri podatkov, rezultatom kategoriji opisi in naracija dogodkov, zaključkom pa kategorije razlaga zgodovinskih dogodkov/okolščin, mnenja, implikacije in napovedi. Uvodnim kategorijam ozadje, namen in hipoteza so bile dodane kategorije zgodovinopisno ozadje, obseg in opis besedila.

Z novo kodirno shemo je bil ponovno analiziran vzorec zgodovinskih izvlečkov. Tokrat je bilo z vsebinskimi kategorijami možno kodirati vse povedi, kar kaže na to, da nova shema odseva dejansko strukturo izvlečkov. Kljub temu avtorica shemo ocenjuje le kot dobro analitično orodje in ne kot povsem ustrezno orodje za pisanje zgodovinskih izvlečkov. Spremenjen nabor vsebinskih kategorij predlaga kot osnovo za navodila ali smernice za izdelavo zgodovinskih izvlečkov, v katerih bi bilo smiselno nekatere kategorije združiti, tiste, ki so se v vzorcu pojavile manj pogosto, pa izpustiti.

Do nekoliko drugačnih ugotovitev je prišla Milica Milas-Bracović (1987). Ugotavljala je prisotnost makrostrukture UMRD, ki odgovarja priporočilom standarda ISO 214 v izvlečkih in člankih iz različnih področij znanosti. Opravila je analizo vzorca tridesetih izvlečkov in člankov s področja naravoslovja in petnajstih izvlečkov in člankov s področja družboslovja in humanistike. Kodirna shema je zajemala štiri kategorije: U - uvod (ozadje, namen, motivacija, cilji študije in hipoteze), M - metoda (viri podatkov in raziskovalni postopki), R - rezultati (kvantitativne in kvalitativne ugotovitve), D - diskusija (zaključki, implikacije, priporočila).

Primerjava izvlečkov je pokazala, da je najpogostejša struktura naravoslovnih izvlečkov URD (30 %), sledi pa ji struktura UMRD (20 %). Družboslovni izvlečki najpogosteje kažejo strukturo UD (27 %), struktura UMRD pa je po pogostosti s 13 % šele na četrtem mestu. V obeh vzorcih sta zelo dobro zastopani kategoriji U (naravoslovje 83 %, družboslovje/humanistika 80 %) in D (naravoslovje 73 %, družboslovje/humanistika 80 %), večje razlike pa kažeta kategoriji M (naravoslovje 40 %, družboslovje/humanistika 67 %) in R (naravoslovje 73 %, družboslovje/humanistika 27 %).

Po mnenju avtorice razlike izhajajo iz narave raziskovanja v različnih znanstvenih področjih. Meni, da je v naravoslovju rezultate lažje povzemanj, ker so večinoma numerične in faktografske narave, pri družboslovju in humanistiki pa so pogosto kvalitativni in vsebujejo vrednostne sodbe, zato jih je težje povzemanj. Po drugi strani je v naravoslovju metodologija večinoma standardizirana, splošno znana in sprejeta, in je bolj ali manj očitna že iz opredelitve teme raziskave. Zato veliko

avtorjev metodologijo omenja le, če je relativno nova in nepoznana. V družboslovju in humanistiki metodologija še zdaleč ni standardizirana. Za reševanje problema pogosto obstaja več možnih pristopov, ki jih zagovarjajo različni teoretiki in njihovi privrženci. Zato je jasna opredelitev avtorjevega pristopa bistvenega pomena.

Avtorica zaključuje, da je struktura UMRD, čeprav je osnovana na tradicionalni strukturi raziskovalnih člankov s področja naravoslovja, enako uporabna za vsebinsko analizo izvlečkov s področja družboslovja in humanistike. Glavni argument za to je po njenem mnenju dejstvo, da struktura vsebuje vse vsebinske kategorije, ki se lahko pojavijo v besedilih s teh področij, čeprav veliko izvlečkov ne vsebuje čisto vseh kategorij.

Tibbo in Milas-Bracović torej prihajata do nekoliko različnih rezultatov glede zastopanosti kategorij metoda in rezultati po znanstvenih področjih. Seveda je potrebno upoštevati, da se je Tibbo ukvarjala z zgodovinskimi izvlečki, Milas-Bracović pa je v vzorec vključila izvlečke iz različnih družboslovnih in humanističnih disciplin med katerimi ni zgodovine. Poleg tega je prva avtorica želela odkriti dejansko strukturo izvlečkov in temu ustrezno spremeniti obstoječo shemo, zaradi česar veliko povedi raje ni kodirala z obstoječimi kategorijami, ampak jih je uvrščala v nove, vsebinsko primernejše. Druga avtorica ni želela spreminjati sheme, ampak jo je zanimala le makrostruktura izvlečkov. Tudi metoda je bila pri Milas-Bracović drugačna, saj so bile računalniško kodirane posamezne besede (ne celotne povedi, kot pri Tibbo), ki so ostale po izločitvi nepomembnih besed z visoko frekvenco pojavljanja.

3 Metoda

Zaradi identificiranih razlik v disciplinah pri obeh raziskavah, je tudi nas zanimala struktura izvlečkov. Raziskavo smo opravili v okviru diplomskega dela prvega avtorja (Klasinc, 2005). Osredotočili smo se na področje sociologije. Poleg uporabnosti vsebinske strukture standarda SIST ISO 214 za opisovanje dejanske strukture izvlečkov s področja sociologije, smo preizkušali tudi alternativno shemo informemov, ki jo je razvil Jože Spanring. Analizo smo opravili na vzorcu N=200 izvlečkov.

Na podlagi rezultatov obeh zgoraj omenjenih raziskovalk smo preverjali dve hipotezi:

- obe shemi, ki ne razlikujeta med različnimi področji raziskovanja, sta pomanjkljivi za opis dejanske strukture izvlečkov s področja sociologije;

- za tiste dele izvlečkov, ki jih ne bo možno ustrezno kodirati z obstoječima shemama, bo možno ustvariti nove vsebinske kategorije in tako dopolniti obstoječa sistema.

Analizo vsebinske strukture smo opravili na vzorcu dvestotih socioloških izvlečkov iz slovenske revije *Družboslovne razprave* (DR) in mednarodne revije *International Sociology* (IS). Iz vsake revije smo obdelali po sto izvlečkov, ki spremljajo članke novjših dostopnih števil. Izvlečke slovenske revije smo pridobili iz obdobja od letnika 16, številke 32/33, 2000 do letnika 20, številke 46/47, 2004, izvlečke mednarodne revije pa iz obdobja od letnika 15, številke 4, 2000 do letnika 19, številke 4, 2004.

Revijo *Družboslovne razprave* smo izbrali po posvetovanju z bibliotekarji v Osrednji družboslovni knjižnici Jožeta Goričarja, ki so jo glede na avtorje, ki objavljajo v njej, in pogostost uporabe v knjižnici, izpostavili kot eno od pomembnejših s področja sociologije pri nas. Spletna stran revije navaja, da »se [DR] od svojega nastanka dalje vsebinsko navezujejo predvsem na sociologijo in na njene številne (v Sloveniji prisotne) interdisciplinarne raztege, po izvorni uredniški zasnovi pa so pogoste tudi objave člankov iz socialne psihologije in filozofije. Mnogo objavljenih števil je v celoti tematskih ali pa vsebujejo tematske podsklope člankov. Glavnino revije predstavljajo kolegialno recenzirani znanstveni članki« (Sociološka revija *Družboslovne razprave*, 2002). Revijo izdajata Slovensko sociološko društvo in Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani.

Razlog za izbor revije *International Sociology* je predvsem njen mednarodni značaj, saj se za razliko od večine pomembnejših revij s področja sociologije v svetu ne ukvarja le z zahodno družbo (Severna Amerika in Evropa), ampak obravnava sociološke tematike iz različnih koncev sveta, ki jih proučujejo strokovnjaki iz vsega sveta. Revijo je osnovala International Sociological Association (ISA), izdaja pa jo založba Sage Publications iz Londona, ki ima visoko veljavo v svetovnem merilu. Spletna stran ISA navaja, da »je namen revije objavljati članke, ki si zaslužijo svetovni obtok in odsevajo raziskovanje in zanimanja mednarodne skupnosti sociologov. Na straneh revije so zastopane vse veje sociologije in vsi deli sveta« (ISA, 2003).

Shema standarda ISO, ki smo jo uporabili, je enaka kot v raziskavi Helen Tibbo, in jo sestavlja šest vsebinskih kategorij:

O - okvir študije (background): uvod; povedi, ki opredeljujejo raziskovalni okvir, ali ozadje študije, prikazujejo predhodne raziskave, ugotovitve, opise, izhodiščne teorije;

P - povod in namen (purpose/scope): povedi, ki opisujejo razloge za izvedbo študije ter cilje, ki jih je študija hotela doseči, oz. razloge za pisanje prispevka in cilje, ki jih je avtor s pisanjem hotel doseči;

H - hipoteza: povedi, ki vsebujejo trditev, ki je predmet raziskave v takem smislu, da se trditev na podlagi ugotovitev študije sprejme ali ovrže;

M - metoda: povedi, ki opisujejo raziskovalni postopek;

R - rezultati: to so teoretične ali praktične ugotovitve, podatki, odnosi, učinki, omejitve zanesljivosti in natančnosti, obseg podatkov in pojavov, ki so bili pri raziskovanju doseženi;

Z - zaključki ali diskusija: povedi, ki opisujejo posledice rezultatov na nekaj drugega; navadno so povezani s cilji študije; vsebujejo lahko tudi priporočila, ocene, predloge za uporabo, predloge za nadaljnje raziskave, utemeljitve za sprejetje ali ovržbo hipoteze.

Druga shema temelji na sistemu, ki ga je razvil Jože Spanring, in je zajet v študijsko snov predmeta Dokumentalistika, ki je del študija Bibliotekarstva na Oddelku za bibliotekarstvo, informacijsko znanosti in knjigarstvo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Ker sistem ni bil nikoli javno objavljen, so njegov vir predavanja in študijsko gradivo omenjenega predmeta. Sistem sestavljajo vsebinski elementi izvlečka, ki temeljijo na konceptu informema. Medtem ko propozem zajema tisto, kar želi avtor skozi svoje delo sporočiti, informem zajema tisto, kar dejansko sprejme bralec. Spanringov sistem, ki temelji na Ranganathanovih fasetah, vsebuje šest informemov, ki naj bi jih vseboval izvleček:

Pe – bit (person/a): kdo: kdo ali kaj je aktivni dejavnik v študiji, kdo na nekaj deluje, kdo je povzročitelj dogodka? Tvornik.

Ma – bit (materia/l): komu: kdo ali kaj je pasivni dejavnik v študiji, na koga aktivni dejavnik deluje, komu nekaj dela, kaj je posledica dogodka? Trpnik.

Hu – bit (know-how): kaj in kako: kaj in kako Pe »dela« Ma-ju (kaj kdo dela komu) ter kako to počne? Način. Opis postopka, dogodka, raziskave.

Mo – bit (motivatio/n): zakaj to počne, povzroča? Zakaj se raziskava izvaja, prispevek piše? Motiv za delo.

Lo – bit (locatio/n): kje: kje se dogaja? Kje se raziskava izvaja? To je lahko ustanova, kraj, ali pa le svet na splošno. Kraj.

Te – bit (tempus/time): kdaj: kdaj se dogaja? Kdaj se je raziskava izvedla? Časovna opredelitev.

Vsak izvleček smo razdelili na posamezne povedi, vsako poved pa uvrstili v ustrezno kategorijo. Povedi, ki jih ni bilo možno uvrstiti v nobeno kategorijo, smo označili s črko N. Zaradi kontrole kodiranja smo opravili tudi dvojno kodiranje štiridesetih izvlečkov iz vzorca. Rezultat tega postopka je bila stopnja ujemanja in predlogi za nove kategorije, ki bi lahko dopolnile obstoječi shemi.

4 Rezultati

4.1 Dvojno kodiranje

Rezultati dvojnega kodiranja so pokazali relativno nizko stopnjo ujemanja. Pri DR ni bilo velikih razlik med obema kodirnima shemama. Pri obeh je prišlo do neujemanja v več kot polovici analiziranih povedi (51,6 % pri ISO in 54,1 % pri Spanringu). Pri IS se je kodirna shema po SIST ISO obnesla precej bolje kot pri DR (ujemanje pri 62,5 % analiziranih povedi), kodirna shema po Spanringu pa slabše (le 40 % ujemanje).

Pri shemi SIST ISO so bila neujemanja pogosto posledica težav pri razlikovanju med podatki o ozadju in rezultati, ter med rezultati in zaključki. Na prepletanje in težje razločevanje med posameznimi vsebinskimi elementi družboslovnih in humanističnih besedil opozarja tudi Milas-Bracović, še posebej pa poudarja prepletanje rezultatov in zaključkov. To je bilo zelo značilno tudi za sociološke izvlečke iz našega vzorca. Tovrstne težave so bile značilne predvsem za izvlečke teoretičnih del, pri raziskovalnih delih pa so bile kategorije na splošno veliko bolj jasno razvidne.

Pri informemih se celotno kodiranje izvlečka po navadi začne z določanjem pasivnega in/ali aktivnega dejavnika saj oba predstavljata osrednjo temo besedila. Veliko težav izvira iz subjektivne interpretacije tega, kateri elementi obravnavane tematike so aktivni in kateri pasivni. Včasih odločitev ni težka, pogosto pa je potreben daljši razmislek in končna odločitev postane stvar osebne presoje. Tudi informem Mo-bit (motivacija) je povzročil nekaj težav, ker je opredeljen podobno kot kategorija P (namen) po ISO, vendar ji ni vsebinsko povsem enak. Pri informemu Hu-bit je prišlo do najmanj razlik, ker je zastavljen precej široko in ga ni težko določiti potem, ko sta opredeljena Pe in/ali Ma.

Ob analizi rezultatov dvojnega kodiranja so se izoblikovali tudi predlogi novih kategorij za povedi, ki jih ni bilo možno uvrstiti v nobeno od obstoječih kategorij po eni ali drugi shemi. Nekatere tovrstne povedi so vsebovale opise izhodišč, strukture besedila, ilustrativnih primerov, teme besedila in razlage ozadja, vendar je bilo v večini naštetih primerov takšnih povedi premalo, da bi bilo za njih smiselno uvajati nove kategorije. Edini tip povedi, ki ga ni bilo možno uvrstiti v nobeno obstoječo kategorijo sheme SIST ISO in se je pojavljal precej pogosto (pri dvojnem kodiranju v 27,5 % pri izvlečkih DR in v 25 % pri izvlečkih IS), je bila tematska poved.

Za tematske povedi smo uvedli novo vsebinsko kategorijo T (tema), ki je vsebinsko povezana s kategorijo O (ozadje). Medtem ko O zajema predvsem opise ozadja študije in predhodnih raziskav, torej tisto, kar je že znano o določeni pro-

blematiki, kategorija T zajema opise osrednje teme prispevka. Za tovrstne povedi je značilno, da vsebujejo nekatere odvečne besede (Članek obravnava..., This article looks at... ipd.), ne vsebujejo informacij o ozadju ali teoretičnih osnovah študije, ne vsebujejo neposredno izraženega namena študije ali vzroka za pisanje študije niti informacij o metodologiji, rezultatih ali zaključkih. Zajemajo torej informacije o tem, s čim se članek ukvarja, kaj je predmet obravnave, tema prispevka. Ponovni pregled celotnega vzorca izvlečkov je pokazal, da se tematske povedi pojavljajo kar v 46 % izvlečkov DR in v 50 % izvlečkov IS. Tako visok odstotek kaže na smiselnost uvedbe nove kategorije, ki dopolnjuje kodirno shemo SIST ISO.

4.2 Rezultati kodiranja celotnega vzorca

4.2.1 Shema SIST ISO 214

Med obema revijama ni bistvenih razlik glede prisotnosti kategorij v izvlečkih. Večina izvlečkov, 89 %, vsebuje podatke o rezultatih (87 % v DR in 91 % v IS). Narava povedi, ki opisujejo rezultate, se pogosto precej razlikuje od opisov naravoslovnih ali tehničnih rezultatov. Pogosto so teoretične narave in v veliko primerih vsebujejo subjektivne trditve, ki jih ni mogoče preveriti, ampak so posledica avtorjeve osebne interpretacije. Zanimivo je, da sta tako Milas-Bracović kot Tibbo ugotovili nizko zastopanost rezultatov v izvlečkih s področja družboslovja in humanistike. Tibbo kot razlog za to navaja ravno pogoste subjektivne trditve, ki velikokrat zajemajo večji del izvlečka. Posledično je bil delež povedi, ki jih ni bilo možno uvrstiti v nobeno kategorijo pri njej zelo velik, kategorija rezultati pa je bila zastopana le v 10 % zgodovinskih izvlečkov. Tibbo je zato uvedla skupino treh novih kategorij (naracija dogodkov, opisi, rezultati), ki jo je poimenovala ugotovitve. Ker standard navaja, da v kategorijo rezultati sodijo tako praktične kot teoretične ugotovitve, se nam v primeru socioloških izvlečkov ni zdelo potrebno uvajati novih kategorij, poleg tega rezultati tudi ne zajemajo tako velikih deležev besedil izvlečkov, da bi kategorija izgubila pomen.

Druga najbolj pogosta kategorija O (ozadje) je pri obeh revijah zastopana v 55 % izvlečkov. Opisi ozadja se največkrat pojavljajo na začetku izvlečka in običajno opisujejo tisto, kar je že znano o določenem pojavu, v povedih, ki sledijo ozadju pa avtor opiše tisto, kar je odkril na novo in na kakšen način je to odkril (metoda, rezultati, zaključki). Standard sicer priznava navedbe informacij o ozadju, vendar avtorjem odsvetuje njihovo vključevanje v besedilo izvlečka. Kljub temu sta jih v svoji kodirni shemi uvrstili tako Milas-Bracović kot Tibbo. Pri prvi je ozadje vključeno v univerzalno prisotni kategoriji uvod, druga pa je ozadje razdelila na kategoriji zgodovinsko ozadje in zgodovinopisno/strokovno ozadje. Glede

na 55 % prisotnost opisov ozadja v našem vzorcu izvlečkov si tovrstne navedbe v sociološkem kontekstu zagotovo zaslužijo svojo vsebinsko kategorijo.

Novo kategorijo T (tema) je bilo mogoče uporabiti pri 48 % vseh izvlečkov (46 % pri DR in 50 % pri IS). Kljub temu, da standard svetuje, da naj se izvleček začne s tematsko povedjo, ki naj opredeli osrednjo tematiko dokumenta, za temo ne predvideva posebne kategorije. Tudi Rowley (1988) navaja, da se izvleček pogosto začne s tematsko povedjo, ki skuša povzeti tiste osnovne informacije, ki jih ne vsebuje naslov. Po Milas-Bracović kategorijo U (uvod) med drugim sestavlja tudi opis tega, kaj avtor proučuje, opazuje, analizira, o čem razpravlja – osrednji predmet obravnave. Tovrstne povedi torej vsebujejo najpomembnejše informacije za hitro oceno relevantnosti dokumenta in s pogostim pojavljanjem v vzorcu socioloških izvlečkov izstopajo do te mere, da je formiranje lastne vsebinske kategorije upravičeno.

Pri kategoriji M (metoda) je prišlo do največje razlike med revijama. Prisotna je v 57 % izvlečkov DR in v 44 % izvlečkov IS (v povprečju 50,5 %). Standard navaja, da ta kategorija zajema »opise osnovnih metodoloških principov, obseg delovanja in dosežene natančnosti« (SIST ISO 214, 1996, str. 2). Pri dokumentih, ki zajemajo ne-eksperimentalno delo, naj bi bili opisani viri podatkov in ravnanje s podatki. V našem vzorcu so bili poleg izvlečkov raziskovalnih del pogosti tudi takšni, ki opisujejo teoretična dela, osrednjo tematiko torej obravnavajo v luči predhodnih teorij, del drugih avtorjev ali specifičnih smeri znotraj sociologije. Pri slednjih so bile pogoste povedi, ki ne opisujejo določenih tehnik ali postopkov obdelave podatkov, ampak bolj izražajo na kakšen način oz. iz katere perspektive avtor obravnava tematiko. Tudi Milas-Bracović dopušča uvrščanje tovrstnih povedi v kategorijo metoda. Po njenem mnenju lahko metoda zajema tudi povedi, ki opisujejo »kako, s kakšnega stališča, s kakšnim pojmovnim ali tehničnim instrumentarijem se proučuje, analizira, opazuje ali razpravlja o X« (Milas-Bracović, 1987, str. 53). V nasprotju s Tibbo je Milas-Bracović ugotovila visoko prisotnost opisov metode v družboslovnih in humanističnih izvlečkih, kar naj bi bila posledica nestandardizirane metodologije znotraj teh področij in različnih pristopov k reševanju problemov, ki jih zagovarjajo različni teoretiki in njihovi privrženci. Opredelitev avtorjevega pristopa naj bi bila zato bistvenega pomena. Te ugotovitve se ujemajo tudi z lastnostmi mnogih izvlečkov iz našega vzorca.

Zaključke vsebuje 40,5 % vseh izvlečkov (44 % pri DR in 37 % pri IS). Kategorija je vsebinsko neločljivo povezana z rezultati, saj naj bi po standardu med drugim zajemala opise implikacij rezultatov. Podobno kot rezultati tudi zaključki pogosto vsebujejo subjektivno obarvane izjave, med obema kategorijama so meje pogosto zabrisane. Težko razločevanje oz. prepletanje rezultatov in zaključkov je pri izvlečkih s področij družboslovja in humanistike opazila tudi Milas-Bracović, ugotovila pa je zelo dobro zastopanost zaključkov v izvlečkih z vseh po-

dročij znanosti. Tudi zgodovinski izvlečki Helen Tibbo so zaključke vsebovali pogostejše (63,5 %) kot naš vzorec izvlečkov, vendar je zaradi pogostih subjektivnih povedi kategorijo preimenovala v »implikacije« in jo razdelila na razlage zgodovinskih dogodkov/okolščin, zaključke, mnenja in posledice ter napovedi.

Kategorija P (namen) je zastopana precej slabo, in sicer v 20 % (23 % pri DR in 17 % pri IS). Standard avtorjem svetuje, da »naj v sklopu te kategorije navedejo glavne cilje in obseg študije ali razloge za pisanje dokumenta, razen, če ni vse to že razvidno iz naslova dokumenta ali je možno to razbrati iz preostalega besedila izvlečka« (SIST ISO 214, 1996, str. 2). Res je, da je namen pogosto bolj ali manj razviden že iz naslova ali pa ga implicitno vsebuje besedilo izvlečka, ki po vsebini spada v druge kategorije. Pri Milas-Bracović je namen že zajet v dobro zastopano kategorijo uvod, pri Tibbo pa se pojavlja v 55 % zgodovinskih izvlečkov. V novi shemi je Tibbo kategorijo namen uvrstila v skupino kategorij »opis članaka«, ki vsebuje še obseg, tezo/argument in opis besedila.

Hipoteza je bila postavljena le pri 7 % izvlečkov DR in 1 % izvlečkov IS. Tudi v raziskavi Tibbo se hipoteza pojavi redko, le v 10 % vseh zgodovinskih izvlečkov, pri shemi Milas-Bracović pa je hipoteza del univerzalno prisotne kategorije uvod. Razloge za zelo slabo zastopanost hipoteze je težko opredeliti. Jasno izražena hipoteza je bolj značilna za empirične raziskave, pri teoretičnih delih pa se pogosteje pojavljajo manj eksaktne predpostavke, ki jih je tudi težje objektivno preveriti, ampak se avtorji pri zagovarjanju lastnega mnenja bolj naslanjajo na osebne afinitete do določenih teoretičnih smeri znotraj svojega področja. Kljub temu od skupno osmih izvlečkov iz vzorca, ki vsebujejo hipotezo, le eden opisuje empirično raziskovalno delo, ostalih sedem pa raziskave teoretične narave.

Povedi, ki jih ni bilo mogoče uvrstiti v nobeno od kategorij, so bile prisotne le v 3 % izvlečkov DR in v nobenem izvlečku IS (povprečno 1,5 %).

Pri oceni uporabnosti celotne strukture standarda ISO 214 Milas-Bracović poudarja razlike med naravoslovnimi in družboslovno humanističnimi besedili, vendar kljub nizkemu odstotku izvlečkov z UMRD strukturo trdi, da je možno strukturo (kljub temu, da je osnovana na tradicionalni strukturi eksperimentalnih del s področja naravoslovja) uporabiti tudi za pisanje izvlečkov s področja družboslovja in humanistike. Tibbo je poleg analize zgodovinskih izvlečkov izvedla tudi poglobljeno študijo zgodovine kot znanosti in zgodovinarjev kot proizvajalcev, uporabnikov in iskalcev znanstvenih informacij. Na podlagi ugotovitev je zavzela kritično držo do uporabnosti navodil standarda za področje zgodovine in kodirni shemi ISO dodala precej kategorij, ki odsevajo značilnosti zgodovinskega raziskovanja in tako osnovala kodirno shemo, ki vsebuje 16 kategorij.

Pri naši analizi se je shema obnesla precej bolje, kljub temu pa je ne moremo oceniti kot povsem primerno za opis strukture izvlečkov s področja sociologije.

Na to kaže slaba zastopanosti kategorij namen in hipoteza, relativno pogosti opisi ozadja, ki jih standard odsvetuje, in tudi pogoste tematske povedi, ki so upravičile uvedbo nove kategorije T (tema). S tem sta potrjeni obe naši hipotezi, kar pa ne pomeni, da je shema povsem neustrezna, ampak kaže bolj na določene značilnosti sociološkega tvorjenja izvlečkov. Avtorji v izvlečke namreč pogosto vključujejo informacije o ozadju in eksplicitno navajajo temo prispevka, precej manj pogosto pa je izražen namen študije in izjemoma hipoteza.

4.2.2 Shema Spanringovih informemov

Kodirna shema po Spanringu vsebuje kategorije, ki so pomensko zastavljene povsem drugače kot tiste pri standardu SIST ISO. S posameznimi informemi večinoma ni bilo možno označiti celotnih povedi, pač pa le dele povedi, besedne zveze ali posamezne besede (z izjemo kategorije Hu).

V vzorcu so najbolje zastopani informemi Pe-bit (tvornik), Ma-bit (trpnik) in Hu-bit (način, delovanje), ki so tudi pomensko najmočnejši, saj opredeljujejo osnovno vsebinsko sporočilo izvlečka: »Na kakšen način nekaj deluje na nekaj drugega«. Dejanska vsebina izvlečkov pogosto ne sledi takšni strukturi. Osrednji predmet obravnave ni vedno razdeljen na dva ali več dejavnikov, vendar je bilo tudi ob prisotnosti več dejavnikov pogosto težko določiti, kateri so pasivni in kateri aktivni. Oba dejavnika (aktivni - Pe in pasivni - Ma) je bilo možno določiti v 64,5 % izvlečkov, 34,5 % izvlečkov pa vsebuje le enega (skoraj vedno pasivnega). Ker je za označevanje obravnavane tematike v primerih izvlečkov z enim samim dejavnikom po definiciji najbolj primeren pasivni Ma-bit, je razumljivo, da je bil prisoten v kar 98,5 % vseh izvlečkov (97 % pri DR, 100 % pri IS), aktivni Pe-bit pa se pojavlja v 64,5 % vseh izvlečkov (61 % pri DR, 68 % pri IS).

Hu-bit je definiran kot opis načina, postopka, dogodka, raziskave, in je zaradi tako široke opredelitve zastopan v kar 99,5 % vseh izvlečkov, poleg tega pa običajno zajema tudi nesorazmerno velik delež besedila izvlečka v primerjavi z ostalimi informemi. Hu-bit se pojavlja v 78,8 % vseh povedi celotnega vzorca in pogosto zajema skoraj celotne povedi. Podrobnejši pregled vsebine teh povedi razkrije, da gre najbolj pogosto za opise metode, rezultatov in zaključkov. Ker so to kategorije sheme SIST ISO in ne odgovarjajo strukturni zasnovi sheme informemov, se nam jih ni zdelo smiselno uvajati kot podkategorije ali dopolnitve informema Hu-bit, vseeno pa rezultati kažejo na problematično uporabo tega širokega informema, ki zmanjšuje konsistentnost celotne sheme.

Slabše sta zastopana časovni in lokacijski informem, Te-bit in Lo-bit. Prvi se pojavlja v 33 %, drugi pa v 43 % vseh izvlečkov. Nižji odstotek je posledica mnogih teoretičnih prispevkov, ki se nanašajo na samoumevni sedanji čas ali obravnavajo pojave v zahodni družbi, kar prav tako ni eksplicitno izraženo. Oba informema sta bila zelo redko uporabljena tako, kot ju je definirala Spanring, torej kot časov-

ni in prostorski vidik izvedbe eksperimenta. Glavni razlog za to je, da je članek, ki poročajo o eksperimentalnem delu precej manj kot teoretičnih razprav.

Najmanj pogost od vseh informemov je Mo-bit (motivacija). Pojavlja se v 18,5 % vseh izvlečkov. Mo-bit je nekoliko podoben kategoriji P (namen) iz sheme SIST ISO, ki je z 20 % podobno slabo zastopana, vendar se po definiciji nekoliko razlikujeta. Mo-bit se pogosto pojavlja v povezavi s podatki o teoretičnem ozadju in predhodnih raziskavah ter izraža motiv za delo, pri P pa gre predvsem za izražanje namena članka, pogosto vsebuje cilje in obseg raziskave, včasih pa tudi motivacijo za delo. Vsebinska podobnost med kategorijama se odraža tudi v podobnem odstotku prisotnosti v vzorcu.

Povedi, v katerih ni bilo možno določiti nobenega informema, se pojavljajo v 14 % vseh izvlečkov in večinoma zajemajo uvodne opise ozadja, hipoteze in namen članka. Odstotek je višji kot pri shemi SIST ISO, kar je delno posledica ozkosti definicije večine informemov, ki pogosto označujejo le posamezne, vsebinsko najmočnejše besede.

Celotno Spanringovo shemo težko primerjamo s shemo standarda. Pri slednji gre za opis klasične strukture znanstvenega besedila, informemi pa opredeljujejo le nekatere najpomembnejše vsebinske elemente besedila. Zaradi težav pri določanju pasivnega in aktivnega dejavnika, in zaradi široko zastavljenega informema Hu-bit, se zdi uporaba Spanringove sheme problematična. Rezultati sicer kažejo visoko zastopanost teh treh najpomembnejših kategorij, vendar besedilo izvlečka vsebinsko pogosto povsem ne ustreza njihovi definiciji, in so bile zato večkrat opredeljene z določenimi zadržki. V skoraj vseh izvlečkih sta prisotna Ma in Hu, saj vsako delo na določen način obravnava določeno temo. Ker v nekaterih besedilih ne izstopa več različnih pomembnih dejavnikov, je prisotnost Pe nekoliko manjša, vendar še vedno skoraj dvotretjinska. Prisotnost navedb lokacije in časa (Lo in Te) je sicer občutno manjša, vendar je potrebno upoštevati dejstvo, da čas in lokacija nista enako relevantni pri ocenjevanju vsebine vseh besedil. Edina vzporednica s shemo ISO se kaže v podobni zastopanosti informema Mo-bit, ki je ohlapno primerljiv z ISO kategorijo P (namen).

Ob oceni uporabnosti Spanringovih informemov za opis strukture besedil izvlečkov s področja sociologije lahko potrdimo prvo hipotezo. Večina informemov namreč opredeljuje zelo majhne, pomensko močne dele besedila, Hu-bit pa je opredeljen tako široko, da lahko zajame zelo velik delež besedila izvlečka. Znotraj tega deleža besedila Hu-bit ne uspe razlikovati med strukturnimi elementi kot so metoda, rezultati in zaključki in zaradi te splošnosti ter razlik napram ostalim informemom njegov pomen zbledi. Če želimo opisati vsebinsko strukturo izvlečka, je nesmiselno v eno samo kategorijo zajeti teoretično ozadje, potek raziskave, rezultate, ugotovitve in zaključke. Kljub temu, da informemi niso popolnoma ustrezni za opis celotne strukture besedil izvlečkov, pa lahko ust-

rezno opredelijo najpomembnejše informacije v izvlečku (in posledično tudi v članku). Spanringova struktura odgovori na vsa bistvena vprašanja, ki jih je možno zastaviti ob oceni vsebine dokumenta (zakaj, kdo, komu, kako, kje in kdaj), vendar v primeru sociologije izvlečki pogosto kažejo drugačno strukturo. Zdi se, da bi bil sistem morda bolj uporaben za opisovanje strukture izvlečkov nekaterih naravoslovnih znanosti.

Druga hipoteza je na podlagi rezultatov v celoti ovržena. Rešitev problema informema Hu-bit z uvajanjem novih kategorij, ki bi bile pomensko sorodne kategorijam standarda SIST ISO ne bi bila smiselna, saj je Spanringov sistem vsebinsko drugače zastavljen kot shema ISO in že pokriva odgovore na vsa bistvena vprašanja.

5 Zaključek

Izhodišče pričujoče raziskave predstavlja pomembnost izvlečka za pretok in izmenjavo znanstvenih informacij. Ker količina znanstvenih informacij še vedno narašča, je pomembno, da so orodja za ocenjevanje relevantnosti in iskanje dokumentov čim bolj dodelana in zmožna služiti raziskovalcem z vseh področij znanosti in različnim profilom uporabnikov. Obstoječa navodila za pisanje izvlečkov ne razlikujejo med različnimi znanstvenimi področji, že površen pregled navodil pa razkrije določeno nagnjenost k opisovanju strukture naravoslovnega raziskovalnega procesa. Zato se zastavlja vprašanje, ali je možno ta navodila enako dobro uporabiti za opis strukture izvlečkov s področja družboslovja.

Rezultati analize so potrdili večino izhodiščnih predvidevanj. Pomanjkljivosti sheme ISO so se pokazale skozi slabo zastopanost kategorij P (namen) in H (hipoteza) v izvlečkih. Skoraj polovica vzorca vsebuje značilne tematske povedi, kar je upravičilo uvedbo nove kategorije T (tema), poleg tega pa so pogosti tudi opisi ozadja, ki jih standard odsvetuje. Kodirna shema ISO torej ne ustreza povsem tipični vsebinski strukturi socioloških izvlečkov.

Milas-Bracović je pri izvlečkih s področja družboslovja in humanistike ugotovila slabo zastopanost rezultatov, kljub temu pa navodila standarda ocenjuje kot uporabna za pisanje izvlečkov s teh področij. Pri tem je potrebno upoštevati, da je bila njena kodirna shema štirih kategorij bolj splošna. Obe slabo zastopani kategoriji iz našega vzorca (P in H) sta namreč zajeti v univerzalni kategoriji uvod. Analiza relativno majhnega vzorca petnajstih izvlečkov tudi ni ponudila možnosti uvajanja novih kategorij oz. delitev že obstoječih. Do precej drugačnih zaključkov je prišla Helen Tibbo. Navodila standarda oceni kot neustrezna za opisovanje strukture zgodovinskih izvlečkov, shemo ISO pa priredi na tak način, da s po-

drobno opredeljenimi šestnajstimi kategorijami ustreza tipični strukturi zgodovinskega izvlečka. Novo shemo uspešno uporabi kot analitično orodje, poda pa tudi podrobna navodila za pisanje zgodovinskih izvlečkov. Ocenam pomanjkljivosti standarda ISO se ob pregledu pomembnejših raziskav izvlečkov, ki so jih opravili jezikoslovci, pridružujeta tudi Montesi in Uridiciain.

Rezultati naše raziskave so pripeljali do ugotovitev, ki se do neke mere ujemajo z zgornjimi avtoricami. S pomočjo obstoječih navodil ISO je možno napisati dober sociološki izvleček, ki odgovori na relevantna vprašanja o vsebini celotnega besedila. Nemogoče je pričakovati, da bo vsak izvleček vseboval vse možne kategorije, hkrati pa je jasno, da avtor, ki mu uredništvo revije ne zapoveduje ali vsaj priporoča uporabo standarda ISO pri pisanju izvlečka, vsebinsko strukturo oblikuje po lastnem občutku. Ker uredništvu obeh revij ne priporočata nobene specifične strukture, so rezultati še toliko bolj zgovorni, saj nam dajejo vpogled v tipično strukturo sociološkega izvlečka – v tisto, ki si jo izoblikuje vsak avtor sam. Rezultati so jasno pokazali, da ta struktura ni enaka tisti, ki jo priporoča standard. Ne gre sicer za drastična odstopanja, vendar je očitno, da izvlečki pogosto vsebujejo informacije, ki jih standard ne predvideva (O, T), zelo redko pa nekatere, ki jih priporoča (P, H). Standard bi bilo torej možno izboljšati tako, da bi bolje služil avtorjem izvlečkov s področja sociologije, da pa bi izvlečki bolje služili tudi njihovim uporabnikom, bi bilo potrebno raziskati tudi njihove potrebe in ugotoviti strukturo, ki najbolj koristi njim. Tako delo je za precej svojevrstno področje zgodovine opravila Helen Tibbo, nedvomno pa bi bilo koristno tudi za področje sociologije in drugih družboslovnih ter humanističnih ved.

Tudi shema Spanringovih informemov se ni izkazala kot povsem ustrezna za opis strukture izvlečkov. Ker so informemi opredeljeni tako, da odgovarjajo na vprašanja zakaj, kdo, komu, kako, kje in kdaj, večinoma ne morejo zajeti celotnih povedi, ampak le najpomembnejše ključne besede ali besedne zveze. Če torej izvleček predstavlja vsebinsko okostje celotnega dokumenta, informemi delujejo kot okostje izvlečka. Na ta način so bolj sorodni predmetnim oznakam kot strukturi besedila izvlečka, ki ga praviloma sestavlja do 250 besed. Hu-bit je izjema, ker je opredeljen zelo široko in običajno zaobjame neprimerno večji delež besedila izvlečka kot ostali informemi. Zato njegov pomen pogosto zbledi, trpi pa tudi konsistentnost celotne sheme. Ker bi uvajanje ISO kategorij k temu še dodatno pripomoglo, sheme informemov nismo spreminjali, problem Hu-bit pa ostaja nerešen. Glede na to, da je Spanring svoj sistem v osnovi razvil za področje agronomije, morda taka rešitev niti ni potrebna, ampak se lahko zadovoljimo z oceno, da informemi v kontekstu sociologije niso povsem primerna rešitev za opis vsebinske strukture izvlečkov. Vseeno pa so očitne nekatere vzporednice med informemi in predmetnimi oznakami in morda bi nekoliko prirejen sistem lahko celo služil kot pripomoček za indeksiranje dokumentov na podlagi izvlečkov. Idejo o uporabnosti izvlečkov za indeksiranje sta leta 1975 podala Borko in Bernier, vendar je zaradi očitkov na račun subjektivnosti avtorskih izvlečkov

vano marsikdo podvomil. Montesi in Uridiciain (2005) pozivata k ponovnemu razmisleku ideje, saj je indeksiranje na podlagi avtorskega izvlečka pogosta praksa v mnogih informacijskih službah, še posebej v primerih, kadar je članek napisan v nepoznanem jeziku in je v angleščini na voljo le izvleček ali kadar časovne omejitve preprečujejo, da bi geslilec ali pisec izvlečkov poglobljeno preučil izvorni dokument.

Slika sociologije, kot jo kaže naš vzorec člankov in izvlečkov, je pestra. Na eni strani smo imeli opravka s povsem eksperimentalnimi raziskavami, ki prinašajo kvantitativne rezultate, po drugi s teoretičnimi razpravami, ki na nekaterih mestih že prehajajo v filozofijo. To se odraža tudi v strukturi izvlečkov, ki včasih sledijo shemi standarda in so sestavljeni iz zlahka prepoznavnih strukturnih delov, včasih pa so napisani brez kakršnekoli razpoznavne strukture, razlikovanje med posameznimi vsebinskimi elementi pa je težavno in pogosto odvisno od osebne presoje. Vsekakor bi bile zanimive nadaljnje raziskave, ki bi ponudile primerjave z drugimi področji v široki paleti naravoslovnega, družboslovnega in humanističnega raziskovanja.

Navedeni viri

1. *International standard. SIST ISO 214, Documentation - Abstracts for publications and documentation*, 1996. [S.l.] : International Organization for Standardization.
2. *ISA - International Sociological Association*. [2003]. International Sociological Association. Pridobljeno 30. 10. 2005 s spletne strani <http://www.ucm.es/info/isa/is.htm>
3. Klasinc, J. (2005). *Struktura izvlečkov s področja sociologije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo.
4. Milas-Bracović, M. (1987). Struktura znanstvenog članka i njegovog autorskog sažetka = The structure of scientific papers and their author abstracts. *Informatologia Yugoslavica*, 19(1-2), str. 51-67.
5. Montesi, M., & Uridiciain, B.G. (2005). Recent linguistic research into author abstracts : Its value for information science *Knowledge organization*, 32 (2), str. 64-78.
6. Rowley, J.E. (1988). *Abstracting and indexing*. 2nd ed. London : Clive Bingley.
7. *Sociološka revija Družboslovne razprave*. [2002]. Slovensko sociološko društvo. Pridobljeno 30. 10. 2005 s spletne strani <http://www.sociolosko-drustvo.si/druzboslovnerazprave/>

8. Tibbo, H.R. (1993). *Abstracting, information retrieval and the humanities: Providing access to historical literature*. Chicago, London : American Library Association.

Janko Klasinc, diplomirani bibliotekar, je zaposlen v Bibliotekarskem raziskovalnem centru v Narodni in univerzitetni knjižnici.

Naslov: Turjaška 1, 1000 Ljubljana

Naslov elektronske pošte: janko.klasinc@nuk.uni-lj.si

Izr. prof. dr. Alenka Šauperl je profesorica na Oddelku za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Naslov: Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

Naslov elektronske pošte: alenka.saupert@ff.uni-lj.si